# Arbetsmarknadsutskottets betänkande

# 1983/84:1

## om statlig personalpolitik

### Sammanfattning

Utskottet behandlar i detta betänkande sju motioner som rör olika frågor inom den statliga personalpolitiken.

I två motioner, 821 av Oskar Lindkvist (s) och Stig Olsson (s) och 1049 av Tommy Franzén (vpk) och Bertil Måbrink (vpk), begärs en översyn av reglerna rörande förordnandepension som gäller för ett antal högre tjänster på det statliga området. Motionärerna är kritiska mot bristen på samordning mellan förordnandepensionen och lön från privat och kommunal sektor. Utskottet hänvisar till att frågan om förordnandepensionerna kommer att ses över av den nytillsatta kommitté som skall utreda de statliga myndigheternas ledningsorganisation. Motionerna bör därför inte föranleda någon ytterligare åtgärd. Vpk:s företrädare i utskottet reserverar sig för bifall till motionerna.

Pär Granstedt m. fl. (c) har väckt en motion 1518 med förslag om utredning av det sociala skyddet vid deltidsarbete. Motionen avstyrks med hänsyn till dels redan genomfört utredningsarbete, dels att flertalet kvarstående ojämnheter på detta område rör avtalsbestämda förmåner.

Utskottet avstyrker även två andra motioner med hänvisning till att det rör frågor som bör handhas av de avtalsslutande parterna. Det gäller motion 501 av Lilly Bergander m. fl. (s) om att utmärkelsen "För nit och redlighet i rikets tjänst" skall kunna utgå i form av trätelefonen Diavox och motion 1516 av Ove Eriksson (m) om vissa påstådda orättvisor på det statliga pensionsområdet.

Allan Ekström (m) begär i motion 152 större öppenhet i det förfarande som föregår regeringens tillsättning av de s. k. anmälningstjänsterna. Motionen avstyrks med hänvisning till att nya regler med detta syfte har beslutats av regeringen. Fr. o. m. den 1 januari 1983 skall myndigheterna således använda sig av s. k. intresseannonsering vid rekrytering av dessa chefstjänster. Vissa undantag från denna regel har dock gjorts för bl. a. ett antal högre juristtjänster. Moderata samlingspartiets företrädare reserverar sig till förmån för bifall till motionen.

Utskottet behandlar avslutningsvis motion 2058 av Stig Gustafsson m. fl. (s) om åtgärder för förbättrad anställningstrygghet för statsanställda. Motionen avstyrks med hänvisning till det preliminära trygghetsavtal som slutits på det statliga området och som i sin slutliga form avses träda i kraft den 1 januari 1984.

## Motionsyrkandena

*1982/83:152* av Allan Ekström (m)

I motionen yrkas att riksdagen uttalar att de s. k. anmälningstjänsterna tillsätts efter samma förfarande som gäller för de s. k. förslagstjänsterna.

*1982/83:501* av Lilly Bergander m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att trätelefonen Diavox ingår som alternativt förtjänsttecken.

*1982/83:821* av Oskar Lindkvist (s) och Stig Olsson (s)

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts i motionen angående en översyn av reglerna rörande förordnandepension.

*1982/83:1049* av Tommy Franzén (vpk) och Bertil Måbrink (vpk)

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts beträffande översyn av det statliga systemet med förordnandepension.

*1982/83:1516* av Ove Eriksson (m)

I motionen yrkas att riksdagen som sin mening uttalar att åtgärder bör vidtas för att undanröja sådana orättvisor för stats- och kommunalanställda som anförts i motionen.

*1982/83:1518* av Pär Granstedt m. fl. (c)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen hemställer om en översyn av de deltidsarbetandes villkor, i första hand på den statliga arbetsmarknaden.

*1982/83:2058* av Stig Gustafsson m. fl. (s)

I motionen yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som anförts i motionen om arbetsmarknadspolitiska åtgärder för statsanställda.

### Tillsättning av vissa högre statliga chefstjänster

*Motionen*

I motion 152 tar Allan Ekström (m) upp frågan om förfarandet vid tillsättning av vissa högre statliga chefstjänster. Motionären framhåller att kravet på full offentlighet och insyn är en viktig garanti för att tillsättande av tjänst sker enbart på sakliga grunder. I motionen begärs därför att de s. k. anmälningstjänsterna tillsätts efter samma förfarande som gäller för de s. k. förslagstjänsterna.

*Gällande regler*

Grundläggande bestämmelser om tillsättning av statliga tjänster finns i regeringsformen och i lagen (1976:100) om offentlig anställning. Enligt regeringsformen (11 kap. 9 §) skall sådana tjänster tillsättas av regeringen eller av den myndighet som regeringen bestämmer. Där anges även att hänsyn skall tas endast till sakliga grunder som förtjänst och skicklighet. Det är därmed fastslaget att tjänstetillsättningar skall göras på objektiva grunder utan hänsynstagande till ovidkommande omständigheter.

Närmare föreskrifter om anställningsförfarandet skall enligt lagen om offentlig anställning (4 kap. 8 §) meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer. Sådana föreskrifter finns bl. a. i anställningsförordningen.

De av regeringen tillsatta tjänsterna är av tre slag, nämligen verkschefstjänster m. fl., anmälningstjänster och förslagstjänster.

*Verkschefstjänster m. fl.* tillsätts utan föregående ansöknings- eller anmälningsförfarande. Frågor om deras tillsättande tas av regeringen upp formlöst på föredragning av departementschefen eller annat statsråd. Till denna grupp hör de högsta tjänsterna inom statsförvaltningen som verkschef, landshövding, justitieråd, regeringsråd, president i hovrätt och kammarrätt, justitiekansler, riksåklagare, överdirektör, högre militär chef m. fl.

*De s. k. anmälningstjänsterna* tillsätts efter en speciell anmälan som i allmänhet skall göras av chefen för den aktuella myndigheten. Anmälningen innebär att regeringen underrättas om att en tjänst har blivit ledig och bör återbesättas. Anmälningsförfarandet är oreglerat och kan ske mer eller mindre informellt. Ofta kompletterar verkschefen sin anmälan med en rekommendation till förmån för en viss kandidat. Till anmälningstjänsterna hör tjänster som avdelningschef och därmed jämförbara tjänster på verksledande eller motsvarande nivå, t. ex. tjänst som skolråd, hovrätts- eller kammarrättslagmän, lagmän i någon av de tre största tingsrätterna och länsrätterna, biträdande riksåklagare och överåklagare. Dit hör också det stora antalet tjänster närmast under verksledningsnivå, dvs. generellt sett byråchefstjänster och vissa ordinarie tjänster som tillsätts med förordnande för bestämd tid.

Tillsättning av anmälningstjänsterna behövde tidigare inte föregås av något ansökningsförfarande. I utredningen (Ds B 1982:4) Statliga chefsfrågor föreslås dock ett öppnare tillsättningsförfarande. En sådan öppenhet har enligt utredningen ett värde i sig. Den medverkar till att stärka allmänhetens förtroende för myndigheterna och ansluter f. ö. till den unika offentlighetsprincipen som traditionellt präglar den svenska statsförvaltningen. Vidare konstaterades bl. a. att det är av principiell och praktisk betydelse att den ofta vida krets av presumtiva lämpliga kandidater som kan finnas till många statliga tjänster – dock knappast till de allra högsta chefstjänsterna (verkschefer m. fl.) – ges tillfälle att anmäla sitt intresse för en ledig post.

Efter förslag av utredningen beslöt regeringen i juni 1982 att efter den 1 januari 1983 skall tillsättningen av en anmälningstjänst föregås av s. k. intresseannonsering. Den lediga tjänsten skall således om inte särskilda skäl föranleder annat annonseras i Post- och Inrikes Tidningar. Annonsen bör dessutom införas i myndighetens personaltidning och anslås på dess anslagstavla. I annonsen skall de som är intresserade av anställningen uppmanas att skriftligen eller muntligen ge sig till känna hos myndigheten. Föreskrifter om intresseannonseringen har tagits in i anställningsförordningen (10 a §). Syftet med reformen är att genom en större öppenhet bredda rekryteringsunderlaget inför tillsättningen av chefstjänster och därigenom underlätta chefsrörligheten inte bara mellan myndigheterna inbördes utan också mellan myndigheterna och övriga sektorer av arbetsmarknaden.

Regeringen har för en del tjänster gjort undantag från regeln om intresseannonsering. Sådana undantag framgår av myndigheternas instruktioner. Bland de tjänster som har undantagits märks hovrättslagmän, kammarrättslagmän, lagmän i Stockholms, Göteborgs och Malmö tingsrätter samt lagmän vid länsrätterna i Stockholms län, Malmöhus län samt Göteborgs och Bohus län. Undantag har också gjorts för bostadsdomare och hyresråd.

De s. k. förslagstjänsterna tillsätts efter ett i bestämd ordning upprättat förslag av en myndighet under regeringen, ibland en speciell förslagsnämnd. Till denna grupp hör t. ex. professurer, en del domartjänster och vissa läkartjänster. Dit hör också bl. a. tjänster som avdelningschef, länspolischef, enhetschef m. fl. vid länsstyrelserna.

För flertalet av dessa tjänster skall regelmässigt ett anställningsförfarande tillämpas. Regler härom återfinns i 10 § anställningsförordningen. I enlighet härmed skall myndigheten utfärda en ledigkungörelse i Post- och Inrikes Tidningar eller, efter medgivande av regeringen, i annan publikation och dessutom anslå kungörelsen på myndighetens anslagstavla. Efter ansökningstiden, som är tre veckor, skall myndigheten föreslå den sökande som bör få tjänsten. I bland skall också anges vilka kandidater som bör komma i andra och tredje rummet. Myndighetens förslag skall genast anslås på myndighetens anslagstavla. Förslaget kan överklagas.

## Utmärkelsen "För nit och redlighet i rikets tjänst"

*Motionen*

Lilly Bergander m. fl. (s) föreslår i motion 501 att utmärkelsen "För nit och redlighet i rikets tjänst" alternativt skall kunna bestå av trätelefonen Diavox. Enligt motionärerna skulle det bli en populär gåva för de anställda och dessutom vara en stimulans för det statliga företag som tagit fram denna produkt.

*Gällande regler*

Enligt kungörelsen om utmärkelsen "För nit och redlighet i rikets tjänst" (1974:225, senast ändrad 1981:733) skall utmärkelsen tilldelas den som visat nit och redlighet såsom anställd hos staten under minst 30 år. Om den anställde avgår med pension eller om annan särskild anledning föreligger kan utmärkelsen komma i fråga redan efter 25 års anställning. Med anställning hos staten jämställs anställning hos skogsvårdsstyrelse samt, om inte särskilda skäl föranleder annat, anställning i verksamhet som har blivit förstatligad.

Utmärkelsen består av ett ur, ett signerat konstglas eller en medalj efter den belönades val. År 1982 erhöll 5 815 personer utmärkelsen. Av dessa valde 7,4 % medalj, 54,8 % ur och 37,8 % kristallskål.

*Tidigare riksdagsbehandling*

Riksdagen har tidigare behandlat förslag om ändring av reglerna för tjänsteutmärkelsen "För nit och redlighet i rikets tjänst". Vid 1978/79 års riksmöte begärdes i en motion en utredning av flera alternativ till de nuvarande tjänsteårsgratifikationerna. Motionärerna tänkte i första hand på möjligheten för den som är berättigad till gratifikation att få översänt en motsvarande penningsumma till ett internationellt ändamål eller till någon form av hjälpverksamhet. Arbetsmarknadsutskottet anförde i sitt av riksdagen godkända betänkande (AU 1979/80:1), liksom vid tidigare tillfällen då ändringar av reglerna för utmärkelsen aktualiserats, att hithörande problem i första hand bör lösas av staten och de anställdas organisationer gemensamt. Utskottet var därför inte berett att föreslå att riksdagen skulle ta något initiativ i frågan. Motionen avstyrktes.

**Förordnandepension**

*Motionerna*

Oskar Lindkvist (s) och Stig Olsson (s) tar i motion 821 upp frågan om samordning mellan lön från förvärvsarbete och pension för vissa tjänstemän inom den statliga förvaltningen. Det gäller ett antal högre tjänster som tillsätts med förordnande på bestämd tid. Innehavarna av dessa tjänster har om deras förordnande upphör eller inte förnyas rätt till s. k. förordnandepension. Denna pension reduceras inte enligt motionärerna om den avgående tjänstemannen får nytt arbete utanför den statliga eller kommunala sektorn. Motionärerna hänvisar till hur denna fråga har lösts för bl. a. politiskt förtroendevalda inom den kommunala sektorn. Detta synsätt bör också tillämpas på dessa tjänster. I motionen föreslås att reglerna för förordnandepension ses över i syfte att undvika pensionsförmåner som är

uppenbart stötande. Det bör ankomma på regeringen att avgöra formerna för översynen.

Även Tommy Franzén (vpk) och Bertil Måbrink (vpk) kräver i motion 1049, med i huvudsak samma motivering, att en översyn görs av det statliga systemet med förordnandepension.

*Gällande regler m. m.*

I förordningen (1959:288) om förordnandepension föreskrivs vissa tillägg till och undantag från bestämmelserna i allmänt pensionsavtal för statliga och vissa andra tjänstemän (allmänna pensionsavtalet). Förordningen tillämpas på sådana ordinarie tjänstemän som tillsätts med förordnande för bestämd tid med undantag för militära tjänster och tjänster som avses i tjänsteförteckningsavtal för undervisningsområdet (TFU) och tjänst som rektor vid statliga högskoleenheter.

En förordnandetjänsteman som lämnar sin tjänst före pensioneringsperiodens nedre gräns har rätt till förordnandepension i stället för egenlivränta om tjänsten har innehafts minst tolv år i oavbruten följd. Detta gäller även om tjänstemannen fått förordnandet upphävt på egen begäran före förordnandetidens utgång eller om tjänstemannen, när förordnandet löper ut efter eget önskemål, inte får det förnyat. En förutsättning för rätten till förordnandepension är dock att förordnandetjänstemannen inte övergår till annan anställning med statlig pensionsrätt eller till anställning med sådan icke-statlig pensionsrätt med vilken samordning skall ske.

Tjänsteman som haft förordnande kortare tid än tolv år har rätt till förordnandepension motsvarande förtidspension om anledningen till avgången är en annan än egen önskan. En förutsättning är dock att han eller hon inte övergår till annan tjänst med statlig pensionsrätt. Om förordnandet, som innehafts kortare tid än tolv år, upphävs eller inte förnyas på tjänstemannens egen begäran kan förordnandepension motsvarande förtidspension ändå utgå om avgången anses önskvärd från allmän synpunkt.

Har tjänsten innehafts minst tolv år utgår hel förordnandepension. Sådan pensions normalbelopp är 65 % av pensionsunderlaget. Om förordnandetjänsten innehafts mindre än tolv år minskas pensionen med 1/160 för varje full fjärdedel av år, varmed den tid tjänsten innehafts understiger tolv år, dock med högst 24/160 eller 15 %. Om tjänstemannen avgår på grund av egen önskan och har innehaft tjänsten mindre än 18 år och inte uppnått 55 års ålder minskas pensionen med en sjättedel för varje påbörjat antal av fem år varmed levnadsåldern vid avgången understiger 55 år, dock med högst tre sjättedelar.

Förordnandepensionen utgår normalt fr. o. m. dagen efter avgången från tjänsten. I vissa fall utgår betalningen dock först från pensioneringsperiodens nedre gräns. Det gäller då tjänstemannen på egen begäran fått förordnandet upphävt före pensioneringsperiodens nedre gräns eller då han eller hon inte

fått förordnandet förnyat efter eget önskemål och fråga är om förordnandepension som motsvarar förtidspension. Detsamma gäller då tjänstemannen har rätt till förordnandepension som motsvarar förtidspension utan hinder av att han eller hon i samband med avgången går över till annan tjänst med statlig pensionsrätt.

Antal förordnandepensioner som beviljats på det statliga området under perioden 1974 t. o. m. första halvåret 1983 framgår av nedanstående sammanställning.

| Förmånstagarens ålder vid beviljandet | Antal | i % |
|---|---|---|
| 65 – 67 år | 29 | 27,6 |
| 60 – 64 år | 48 | 45,7 |
| 55 – 59 år | 18 | 17,2 |
| 50 – 54 år | 6 | 5,7 |
| 45 – 49 år | 4 | 3,8 |
| Summa | 105 | 100,0 |

Det övervägande antalet förordnandepensioner (73 %) har utgått till personer som varit över 60 år.

För den inom riksdagsförvaltningen som har förordnande för bestämd tid tillämpas i pensionshänseende en ordning som helt motsvarar den som gäller för förordnandetjänstemännen på det statliga området.

*Heltidssysselsatta förtroendevalda inom kommuner och landsting*

Enligt rekommendation från Kommunförbundet resp. Landstingsförbundet skall egenpension i form av visstidspension utgå till förtroendevald som före 65 års ålder avgår vid utgången av eller under en mandatperiod. Pensionen utgår med 65 % av pensionsunderlaget multiplicerat med den för pensionen gällande tjänstetidsfaktorn. Pensionen skall samordnas med andra inkomster. Har den förtroendevalde efter avgången inkomst på grund av anställning, offentligt uppdrag eller annat förvärvsarbete skall visstidspensionen minskas med 75 % av sådan inkomst multiplicerat med tjänstetidsfaktorn. Från minskningen undantas dock dessförinnan ett belopp som per år motsvarar basbeloppets storlek.

*Utredning*

Regeringen tillsatte i juli 1983 en kommitté med uppgift att se över de statliga myndigheternas ledningsorganisation (dir. 1983:48). Arbetets tyngdpunkt skall ligga på frågorna hur ledningen för myndigheterna bör utformas för att garantera dessas effektivitet och en god samhällsservice samt möjliggöra medborgerlig insyn och påverkan. När det gäller verkschefernas ställning skall utredningen enligt sina direktiv överväga om den nuvarande

ordningen för förordnande och entledigande av verkschefer, inräknat pensionsfrågorna, är den mest ändamålsenliga eller om regler och praxis bör ändras i något hänseende. Förordnandeperiodernas längd skall granskas, likaså längden av de sammanlagda perioderna i samma tjänst.

**Vissa frågor inom den statliga pensioneringen**

*Motionen*

I motion 1516 begär Ove Eriksson (m) att åtgärder vidtas för att undanröja vissa påstådda orättvisor när det gäller pensionsförmåner för statsanställda. Motionären tar upp tre fall där skillnader kan förekomma mellan privattjänstemän och offentliganställda och mellan offentliganställda inbördes.

1. Två statstjänstemän i samma lönegrad går i pension strax före (A) resp. efter (B) årsskiftet 1982-1983. Trots att B på grund av kalenderårsskiftet har något högre avgångslön får A högre pension än B.

2. Riksdagen beslutade hösten 1982 om en extra höjning av basbeloppet med 300 kr. att gälla fr. o. m. år 1984. Det höjda basbeloppet används dock endast som underlag vid beräkning av folkpension och ATP, medan det ursprungliga basbeloppet ligger till grund för beräkning av den statliga kompletteringspensionen. Genom detta förfarande missgynnas enligt motionären pensionerade tjänstemän från offentlig tjänst.

3. Statsanställda i de högre inkomstklasserna kan göra en stor personlig vinst genom att någon månad före pensionering vid 65 års ålder säga upp sin anställning. I stället för tjänstepension utgår därmed ATP, folkpension och livränta. Dessa förmåner kan tillsammans bli betydligt större än om den anställde valt att stå kvar i sin befattning och avgå med pension.

*Regler för statlig tjänstepension*

Tjänstepension till statliga och vissa andra tjänstemän regleras i allmänt pensionsavtal slutet den 3 december 1974. I avtalet anges de avsnitt i statens allmänna tjänstepensionsreglemente (SPR) och anslutande författningar som skall gälla som kollektivavtal.

Rätten till tjänstepensionsförmåner omfattar rätt till dels egenpensionsförmåner, vilka utgörs av egenpension (ålderspension, sjukpension, förtidspension) och egenlivränta (ålderslivränta, förtidslivränta), dels familjepensionsförmåner, vilka utgörs av familjepension och familjelivränta.

Tjänstepensionsförmånerna är bruttopensionsförmåner. Därmed menas att de samordnas med den allmänna pensionen (folkpension, allmän tjänstepension m. m.). Undantag från denna regel är egenlivränta som är en nettoförmån. Den samordnas således inte med samtidigt utgående socialförsäkringsförmåner.

Vid beräkning av egenpensionsförmånens storlek tas hänsyn till löneun-

derlag och tjänstetidsfaktor. Nedan lämnas en kortfattad redogörelse för dessa begrepp.

*Löneunderlag* för tjänstepension (pensionsunderlag) beräknas på grundval av den pensionslön enligt statens pensionslöneförordning (1959:286) som gällt för arbetstagaren under året före avgångsåret. Pensionslönen utgör i princip den högsta månadslönen inom lönegraden. I pensionslönen inräknas dock icke mer än hälften av det belopp varmed månadslönen överstiger 167 % av det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gäller vid årets ingång. Belopp som överstiger 250 % av basbeloppet medräknas inte. Pensionslönen ökas efter vissa regler, om arbetstagaren haft extra tjänstetidsklass eller vissa löntillägg som är pensionsgrundande.

Löneunderlag för livränta (livränteunderlag) utgör 95 % av det pensionsunderlag som skulle ha gällt om avgånen hade avsett tjänstepension.

Med *tjänstetidsfaktor* avses i princip förhållandet mellan det antal tjänsteår som arbetstagaren får tillgodoräkna sig och det antal tjänsteår som erfordras för hel tjänstepensionsförmån. Vid hel tjänstepensionsförmån är tjänstetidsfaktorn lika med 1.

*Egenpensionsförmånens storlek (normalbelopp)* bestäms på grundval av arbetstagarens tjänstetidsfaktor och hans pensionsunderlag alternativt livränteunderlag. *Normalbeloppet av hel egenpension* är 65 % av pensionsunderlaget. Till egenpensionens normalbelopp läggs fr. o. m. den månad varunder den pensionsberättigade fyller 65 år ett särskilt belopp (egenpensionstillägg). Tilläggsbeloppet utgör 3,1 % av det basbelopp som gäller för den månad då tilläggsbeloppet börjar utgå.

*Normalbeloppet av hel egenlivränta* är lika med summan av dels 10 % av livränteunderlaget till den del detta inte överstiger en tolftedel av sju och en halv gånger det basbelopp som gällde vid ingången av året före avgångsåret, dels 65 % av återstående del av underlaget.

Egenpensionen och egenlivräntan är värdesäkrade genom anknytning till basbeloppet. Värdesäkringen sker med utgångspunkt i det basbelopp som gällde för juli månad året före avgångsåret. Någon värdesäkring av egenlivräntans normalbelopp finns inte för tiden från anställningens upphörande t. o. m. den 1 juli året före det år förmånen börjar utbetalas.

*Basbelopp*

Reglerna för beräkning av basbeloppet finns i 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring. Före år 1981 fastställdes basbeloppet för varje månad på grundval av konsumentprisindex två månader före den månad basbeloppet avsåg att gälla.

På hösten 1980 beslöt riksdagen om ändring av beräkningsgrunderna vid fastställande av basbeloppet (prop. 1980/81:20, SfU 14). Ändringen innebar att man vid beräkningen av förändringar i det allmänna prisläget inte längre tog hänsyn till indirekta skatter, tullar, avgifter och ändringar i energipriser

samt att tillägg gjordes för subventioner. De ändrade reglerna tillämpades första gången vid fastställande av basbeloppet för januari 1981.

Fr. o. m. den 1 januari 1982 fastställs basbeloppet en gång per år i stället för som tidigare varje månad under året (prop. 1981/82:50, SfU 6). Basbeloppet räknas nu fram genom en jämförelse mellan det tal som anger förhållandet mellan det allmänna prisläget i november året före det år som basbeloppet avser och prisläget i juni 1980. För år 1982 var basbeloppet 17 800 kr. För år 1983 har basbeloppet fastställts till 19 400 kr.

Beslutet att fastställa basbeloppet endast en gång per år medför att ingen kompensation utges under det löpande kalenderåret för de prisstegringar som sker under året.

I december 1982 beslöt riksdagen om en återgång till de ursprungliga bestämmelserna för beräkning av basbeloppet (prop. 1982/83:55, SfU 13). Dessa regler, som således fullt ut tar hänsyn till förändringar i det allmänna prisläget, gäller fr. o. m. den 1 januari 1983. Ändringen slår därmed igenom första gången vid beräkningen av basbeloppet för år 1984.

Basbeloppet skall även fortsättningsvis fastställas för kalenderår. För att ge en viss kompensation för prisökningar under året beslöts samtidigt att en extra höjning av pensionsbeloppen skulle genomföras den 1 januari 1983. Höjningen fick formen av ett särskilt tilläggsbelopp till basbeloppet på 300 kr. Det innebär att vid beräkning av de pensionsförmåner och därmed jämförliga ersättningar som utbetalas från den allmänna försäkringen skall det fastställda basbeloppet som gäller fr. o. m. den 1 januari 1983 höjas med 300 kr. För år 1983 innebär detta en höjning från 19 400 kr. till 19 700 kr.

Lagen (1982:1232) om tilläggsbelopp till basbeloppet vid beräkning av pensionsförmåner gäller vid beräkning av bl. a. folkpension, allmän tilläggspension, pensionstillskott, hustrutillägg och livränta. Däremot omfattar lagen inte beräkning av kompletteringspensionen inom ramen för den statliga tjänstepensionen. Denna del regleras i avtal den 12 april 1983 mellan statens arbetsgivarverk och de statsanställdas organisationer.

I enlighet härmed skall fr. o. m. den 1 juni 1983 den statliga bruttopensionsförmånen minskas med socialförsäkringsförmåner som beräknas utan hänsyn till det särskilda tilläggsbeloppet till basbeloppet. För den som den 31 maj 1983 har rätt till statlig bruttopensionsförmån utges i förekommande fall ett engångsbelopp som svarar mot fem gånger skillnaden mellan förmånens månadsbelopp efter ovan vidtagna ändring och månadsbeloppet före ändringen.

*Kommentarer till motionen*

Den statliga egenpensionen i form av ålderspension beräknas i princip efter följande formel:

0.65 x löneunderlaget x tjänstetidsfaktorn x basbeloppsfaktorn

I sammanhanget bortses från höjningar av pensionen på grund av lönetillägg och tilläggsbelopp till pensionen.

För att illustrera det i motionen påtalade förhållandet om olikheter i pensionsutfallet jämförs nedan den beräknade pensionen för två statstjänstemän som går i pension i december 1983 (A) resp. januari 1984 (B). Löneunderlaget beräknas utifrån den högsta tjänstetidsklassen i lönegrad 25. Tjänstetidsfaktorn antas vara 1 i båda fallen. B är basbeloppets storlek den månad som beräkningen avser.

A:s pension: $0{,}65 \times 12\,910_{\text{dec. 1982}} \times \frac{B}{17\,800_{\text{juli 1982}}} = 0{,}47\ B$

B:s pension: $0{,}65 \times 13\,335_{\text{dec. 1983}} \times \frac{B}{19\,400_{\text{juli 1983}}} = 0{,}45\ B$

Som framgår av beräkningen ovan kommer A att få högre pension än B trots att B går i pension senare och med ett större pensionsunderlag. Detta förklaras av att löneutvecklingen mellan december 1982 och december 1983 har varit långsammare än prisutvecklingen mellan november 1981 och november 1982 som i sin tur bestämmer basbeloppens storlek för juli 1982 resp. 1983. Vid en reallönestegring under denna period hade B:s pension varit större än A:s.

Den pension som framräknats ovan är en bruttopension. Därmed menas att den samordnas med den allmänna pensionen (folkpension och ATP). Från bruttopensionen avräknas således den allmänna pension som statspensionären är berättigad till enligt lagen om allmän försäkring. Det belopp som därefter återstår utgör den s. k. kompletteringspensionen. Denna kan i vissa fall bli liten eller lika med noll om tjänstemannen exempelvis haft betydande ATP-grundande extrainkomster vid sidan om sin lönetjänst.

Reglerna för beräkning av den statliga egenlivräntan, dvs. den förmån en statsanställd har rätt till om han eller hon lämnar sin anställning före pensioneringsperiodens nedre gräns, är ett avsteg från den s. k. bruttoprincipen. För att åstadkomma en samordning mellan den statliga tjänstepensioneringen och motsvarande pensionering inom den privata sektorn beslöts genom avtal år 1974 att egenlivräntan skulle utgöra en nettoförmån i förhållande till den allmänna pensionen. Genom att göras oberoende av framtida folkpension och ATP kan livräntan fastställas redan då arbetstagaren övergår från statlig till privat anställning.

På grund av de senare årens reallöneförsämring, med ändrade relationer mellan ATP:s storlek och avgångslönen som utgör pensionsunderlag i det statliga pensionssystemet, blir den nettoberäknade livräntan i vissa fall större än den bruttoberäknade kompletteringspensionen. Detta förhållande upphör på motsvarande sätt under perioder med reallönehöjningar.

**Sociala förmåner för deltidsarbetande**

*Motionen*

I motion 1518 av Pär Granstedt m. fl. (c) begärs en översyn av de deltidsarbetandes villkor i första hand på den statliga arbetsmarknaden. Motionärerna framhåller inledningsvis värdet av att kunna arbeta på deltid, men hävdar att deltidsarbete inte ger full social trygghet. Många förmåner, särskilt de avtalsreglerade, kräver ofta en arbetstid om minst 16 timmar per vecka. Staten bör enligt motionärerna som arbetsgivare föregå med gott exempel och föreslå förbättringar av de deltidsarbetandes villkor. Sådana skulle förmodligen få efterföljd på den övriga arbetsmarknaden. Den begärda översynen kan enligt motionen också komma att aktualisera justeringar på det lagreglerade området.

*Deltidsarbetets omfattning*

Antalet deltidsarbetande uppgick i genomsnitt under år 1982 till drygt en miljon. Fördelningen över yrkesställning och lång resp. kort deltid framgår av följande sammanställning.

| | Lång deltid 20–34 tim. | | Kort deltid 1–19 tim | | Summa deltid | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| | kv | män | kv | män | kv | män |
| *Anställda* | | | | | | |
| stat | 55 800 | 10 500 | 7 400 | 5 000 | 63 200 | 15 500 |
| kommun | 360 400 | 21 300 | 65 800 | 7 600 | 426 200 | 28 900 |
| enskild | 286 600 | 63 100 | 89 100 | 27 600 | 375 700 | 90 700 |
| Företagare | 22 800 | 18 900 | 12 400 | 11 000 | 35 200 | 29 900 |
| Medhjälpare | 6 400 | 2 100 | 1 500 | 900 | 7 900 | 3 000 |
| Summa 1982 | 732 000 | 115 800 | 176 300 | 52 100 | 908 200 | 168 000 |

Källa:AKU Årsmedeltal 1982

*Utredning*

Sjukpenningkommittén (S 1978:04), som har till uppgift att göra en översyn av sjukpenningförsäkringen, avlämnade i april 1981 betänkandet (SOU 1981:22) Sjukersättningsfrågor. Här lämnas förslag till ändrad sjukpenningberäkning för att bl. a. bättre tillgodose dem som arbetar delår eller deltid. Förslaget beräknas medföra en ökning av sjukpenningutgifterna med 1 800 milj. kr.

*Tidigare riksdagsbehandling*

Riksdagen behandlade hösten 1981 en motion med krav om en översyn av de deltidsarbetandes villkor, i första hand på det statliga området. Utskottet

gjorde i anslutning till motionen en genomgång av gällande lagar och avtal på området. Redovisningen, som fortfarande är aktuell (se AU 1981/82:9 s. 12), visade att de deltidsarbetande på vissa punkter har sämre förmåner än andra grupper. Med hänvisning till visst pågående utredningsarbete och då flertalet av de kvarstående ojämnheterna tillhör det avtalsreglerande området var utskottet inte berett att föreslå någon åtgärd på grund av motionen. Riksdagen följde utskottets förslag.

**Arbetsmarknadspolitiska åtgärder för statsanställda**

*Motionen*

Stig Gustafsson m. fl. (s) pekar i motion 2058 på de negativa effekterna på sysselsättningen inom den statliga sektorn av de årliga tvåprocentiga neddragningarna liksom av framtida nödvändiga strukturomvandlingar och rationaliseringar. I en situation när annan sysselsättning saknas måste staten uppträda som en mönsterarbetsgivare. Motionärerna anser att flertalet av dem som drabbas av nedskärningar borde kunna få arbete inom andra myndigheter. I motionen framhålls vikten av ett s. k. trygghetsavtal eller ändring av reglerna för omplacering av statligt anställda i syfte att erhålla verklig anställningstrygghet. Motionärerna begär också att statens arbetsmarknadsnämnd ges rätt att kunna fortsätta och slutföra ett omplaceringsfall även sedan den statliga anställningen upphört. Likaså bör samordningen av olika intressen från arbetsmarknadsnämnden, arbetsförmedlingen och försäkringskassan ses över.

*Vissa uppgifter i anslutning till motionen*

I de anvisningar för statsmyndigheternas anslagsframställningar som utfärdats under senare år har behovet av besparingar och omprioriteringar starkt betonats. Sedan anvisningarna för budgetåret 1979/80 har myndigheterna ålagts att som huvudförslag redovisa ett besparingsalternativ motsvarande en tvåprocentig real nedskärning av anslaget i jämförelse med föregående budgetår. Myndigheterna har förutsatts klara besparingarna genom produktivitetsförbättringar så att verksamheten skall kunna bedrivas med i huvudsak oförändrad ambitionsnivå.

I budgetanvisningarna för 1984/85 aviseras fortsatta reala nedskärningar under de kommande åren. Med hänvisning till bl. a. vikten av framförhållning i myndigheternas verksamhet ges myndigheterna möjlighet att fördela 10 % real neddragning av verksamheten över en femårsperiod men med minst 6 % inom tre år.

Statens arbetsmarknadsnämnd (SAMN) är central myndighet för arbetsmarknadsfrågor inom statsförvaltningen. SAMN har en viktig funktion som omplaceringsmyndighet i anslutning till statsförvaltningens pågående bespa-

rings- och rationaliseringsarbete. Under tiden april 1981 – mars 1983 har SAMN omplacerat totalt 1 552 personer på grund av övertalighet.

SAMN har gjort följande beräkning av förändringar av antalet statsanställda under budgetåren 1980/81–1982/83.

| Område | 1980/81 | 1981/82 | 1982/83 (prognos) |
|---|---|---|---|
| Allm. civilförvaltningen | – 500 | 0 | – 1 200 |
| Försvaret | – 1 300 | – 300 | – 800 |
| Affärsverken | + 1 000 | + 2 200 | – 50 |
| Summa (avrundad) | – 1 000 | + 2 000 | – 2 000 |

Personalminskningen under budgetåren 1983/84 – 1985/86 beräknas enligt myndigheternas redovisningar uppgå till ca 10 600 helårsanställda, varav 4 200 inom allmän civilförvaltning, 2 100 inom försvaret och 4 300 inom affärsverken. Detta motsvarar ca 1,1 % per år av kollektivet.

SAMN har studerat risken för övertalighet inom statsförvaltningen. I det följande redovisas kortfattat några av resultaten.

- Risken för övertalighet inom den allmänna civilförvaltningen under 1983/84 gäller för mellan 500 och 800 personer och under 1983–1986 för mellan 1 500 och 3 000 personer.
- Myndigheter av viss storlek – uppåt 250 anställda och däröver – kan normalt klara de föreskrivna budgetminskningarna på 2 % utan att risk för övertalighet behöver uppstå.
- Små myndigheter, som t. ex. de regionala och lokala myndigheterna inom kommundepartementets område, har svårt att klara bantningar av budgeten utan att risk för övertalighet uppstår.
- Vid omorganisationer och andra större förändringar kan aktuella personalminskningar inte göras utan särskilda, ofta betydande, personaladministrativa insatser såväl från myndigheternas egen sida som i fråga om bl. a. omplaceringar genom SAMN.

*Trygghetsavtal på det statliga området*

I anslutning till lönerörelsen år 1983 träffades ett preliminärt trygghetsavtal för det statliga området och det statligt reglerade kommunala undervisningsområdet. Avtalet har tillkommit mot bakgrund av bl. a de krav på rationaliseringar och ökad effektivitet som ställs på statsförvaltningen. De slutliga trygghetsbestämmelserna avses träda i kraft den 1 januari 1984.

Det trygghetsmål som utgör en grund för avtalet anger att förändringar bör ske så att en övergång till ny verksamhet för berörda arbetstagare underlättas. En eventuell personalavveckling bör ske genom naturlig avgång, omplacering och andra personaladministrativa åtgärder. Största möjliga hänsyn skall tas till de anställdas krav och intressen vid förändringarna. Om en arbetstagare inte kan beredas fortsatt anställning inom statligt reglerad

verksamhet på bostadsorten skall staten som arbetsgivare medverka till att finna en annan anställning på orten. Parterna är överens om att detta innebär ett åtagande för staten som arbetsgivare att så långt möjligt medverka till att trygghetsmålet förverkligas. Åtgärderna skall ske med den övergripande personalpolitiska inriktningen att ingen arbetstagare mot sin vilja skall bli utan arbete.

Avtalet anger olika personaladministrativa åtgärder, t. ex. omplacering, utbildning och ekonomiska förmåner, som myndigheterna skall eller får använda i samband med sådana omställningar som kan medföra att de statsanställdas anställningstrygghet kommer i fara. Åtgärderna skall tillämpas under minst nio månader före beslutet om uppsägning. Därefter följer uppsägningstiden enligt nu gällande regler.

SAMN förutsätts genom sin centrala omplaceringsverksamhet biträda anställningsmyndigheten vid omplacering utanför den egna myndigheten. SAMN får också genom nya regler i omplaceringsförordningen bilda särskilda samverkanskommittéer för omplaceringsarbete på orten. I en sådan kommitté skall bl. a. ingå företrädare för de myndigheter som närmast berörs och företrädare för arbetsmarknadsverket.

För att underlätta omplacering skall arbetsgivaren svara för att arbetstagaren får den utbildning som behövs för en ny anställning inom samma eller annat yrkesområde. Utbildningen får ha en längsta varaktighet av sex månader.

Avtalet innebär också att nuvarande regler om inkomsttrygghet och avgångsförmåner ändras i syfte att stimulera frivillig rörlighet och rörlighet till icke-statlig anställning. Också de allmänna anställningsvillkoren förbättras, särskilt genom förbättrade flyttnings- och omstationeringsförmåner.

**Utskottet**

I föreliggande betänkande behandlar utskottet sju motioner som rör olika frågor inom den statliga personalpolitiken. Motionerna väcktes under den allmänna motionstiden i januari 1983.

*Tillsättning av vissa högre statliga chefstjänster*

Statliga tjänster tillsätts av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer. De regeringstillsatta tjänsterna kan efter tillsättningsordningen delas in i tre grupper, nämligen verkschefstjänster m. fl., anmälningstjänster och förslagstjänster. En utförlig redovisning av grunderna för denna indelning har lämnats tidigare i detta betänkande (s. 3).

Allan Ekström (m) anser i motion 152 att det brister i öppenhet och insyn i tillsättningen av de s. k. anmälningstjänsterna. Han begär därför bl. a. med hänvisning till ett under våren 1982 avlämnat utredningsförslag att dessa

tjänster skall tillsättas genom samma förfarande som gäller för de s. k. förslagstjänsterna.

Regeringens tillsättning av en tjänst efter anmälan av en myndighet behövde t. o. m. år 1982 inte föregås av något ansökningsförfarande. Detta förhållande har ändrats fr. o. m. den 1 januari 1983 så till vida att myndigheten på det statligt löne reglerade området i allmänhet skall använda sig av s. k. intresseannonsering vid sådan anställning. Föreskrifter med denna innebörd har tagits in i anställningsförordningen.

Regeringen har undantagit vissa anmälningstjänster från regeln om intresseannonsering. Det gäller bl. a. hovrättslagmän, kammarrättslagmän och lagmän i Stockholms, Göteborgs och Malmö tingsrätter.

Utskottet delar uppfattningen om värdet av större öppenhet vid tillsättningen av de s. k. anmälningstjänsterna. Det öppnare förfarandet främjar inte bara en ökad personalrörlighet utan även jämställdheten mellan könen vid rekrytering till högre chefstjänster. Utskottet förutsätter att undantagen från regeln om intresseannonsering därför görs enbart då särskilda skäl föreligger. Det kan gälla t. ex. sådana högre tjänster där möjliga kandidater redan är väl kända.

Med hänvisning till vad som sagts ovan avstyrker utskottet motion 152.

*Utmärkelsen "För nit och redlighet i rikets tjänst"*

Utmärkelsen "För nit och redlighet i rikets tjänst" kan tilldelas en statstjänsteman efter i princip 30 års tjänstgöring. Belöningen ges i form av medalj, armbandsur eller signerat konstglas.

I motion 501 av Lilly Bergander m. fl. (s) begärs att utmärkelsen alternativt skall kunna bestå av trätelefonen Diavox. Motionärerna motiverar sitt förslag bl. a. med den stimulans som detta skulle innebära för det statliga företag som tillverkar produkten.

Utskottet har vid flera tillfällen behandlat förslag som rör utformningen av den statliga tjänsteårsgratifikationen (senast AU 1979/80:1) och därvid uttalat att hithörande problem i första hand bör lösas av staten och de anställdas organisationer gemensamt. Utskottet har inte ändrat uppfattning på denna punkt. Motionen bör således inte föranleda någon åtgärd från riksdagens sida.

*Förordnandepension*

På det statliga området finns ett antal ordinarie tjänster som tillsätts med förordnande på viss tid och som omfattas av förordningen om förordnandepension. Det gäller tjänster som landshövding, generaldirektör, överdirektör m. fl. Det sammanlagda antalet är ca 175. En motsvarande ordning i pensionshänseende gäller för ett femtiotal tjänstemän inom riksdagsförvaltningen som har förordnande på bestämd tid.

Dessa tjänstemän är berättigade till förordnandepension i stället för egenpension och livränta. Hel pension utgår om förordnandet varat i tolv år. Om förodnandeperioden är kortare reduceras pensionen, dock inte mer än till 85 % av hel pension.

Förordnandepensionen skall samordnas med lön från annan statlig tjänst. Det innebär att i de fall en tjänsteman uppbär både förordnandepension och lön från annan statlig anställning skall lönen minskas med pensionsbeloppet. Tjänstemannen är dock garanterad att behålla 35 % av lönen. Motsvarande samordning med lön från kommunal eller privat sektor finns i princip inte. Detta kritiseras i motionerna 821 av Oskar Lindkvist (s) och Stig Olsson (s) och 1049 av Tommy Franzén (vpk) och Bertil Måbrink (vpk). Motionärerna begär därför en översyn av reglerna rörande förordnandepension.

Utskottet har tidigare haft tillfälle att redovisa sin uppfattning om samordning mellan lön och pension. Våren 1982 behandlades således frågan om statsrådens och statssekreterarnas pensioner (AU 1981/82:27). I detta sammanhang framhöll utskottet att det var otillfredsställande att pension skall kunna utgå oavkortat vid sidan av andra inkomster. Den principen borde råda att dubbla förmåner inte får utgå samtidigt. Ett uttalande av denna innebörd gjordes också. En motsvarande ordning gäller för förtroendevalda på det kommunala området. Enligt rekommendation från Kommunförbundet och Landstingsförbundet skall visstidspensionen för denna grupp samordnas med andra inkomster.

Mot bakgrund av vad som sagts ovan är det enligt utskottets mening rimligt att även de i motionerna angivna pensionsförmånerna ses över. En sådan deluppgift har också den kommitté som skall utreda de statliga myndigheternas ledningsorganisation. Utskottet förutsätter att kommitténs överväganden utgår från de ovan redovisade principer som riksdagen på förslag av ett enhälligt utskott anslutit sig till. Med hänsyn till det utredningsarbete som redan startats och till utskottets nu gjorda uttalanden får syftet med de båda motionerna anses vara tillgodosett. Motionerna behöver därför inte föranleda någon ytterligare åtgärd.

*Vissa frågor inom den statliga pensioneringen*

Tjänstepension till statliga och vissa andra tjänstemän utgår enligt det allmänna pensionsavtalet från år 1974. I avtalet anges huvudsakligen vilka avsnitt i statens allmänna tjänstpensionsreglemente som skall gälla som kollektivavtal. En utförlig redovisning av gällande regler lämnas på s. 8. Ove Eriksson (m) tar i motion 1516 upp vissa oönskade effekter av pensionsbestämmelsernas konstruktion som rör egenpension och egenlivränta. Motionären anger att den som går i pension i december 1982 får högre pension än den som pensioneras i januari 1983 trots samma lönegrad och tjänstetid. Vissa statsanställda sägs vidare kunna få avsevärt större sammanlagd pensionsförmån genom att strax före pensionsålderns inträde avgå från den

statliga tjänsten. Den egenlivränta som därmed utgår utgör tillsammans med de allmänna pensionsförmånerna ett högre belopp än som skulle ha utgått i statlig tjänstepension.

På s. 11 i detta betänkande har visats att de i motionen kritiserade förhållandena är konjunkturbetingade och i huvudsak ett resultat av att lönerna har stigit långsammare än priserna under de senaste åren. Under tid av reallöneökning kommer således de nämnda förhållandena att rättas till. Utskottet kan i och för sig ha förståelse för motionärens önskemål om ändringar av gällande avtal för att komma till rätta med berörda förhållanden. Detta är emellertid en fråga för parterna på det statliga området och i sista hand riksdagens lönedelegation att ta ställning till. Någon åtgärd från riksdagens sida bör därför inte komma i fråga.

Motionären tar också upp riksdagens beslut om tilläggsbelopp till basbeloppet om 300 kr. vid beräkning av pensionsförmåner som gäller fr. o. m. år 1983. Som påpekas i motionen ingår inte den statliga kompletteringspensionen bland de förmåner som omfattas av beslutet. Parterna på det statliga området har dock i avtal från april 1983 reglerat denna fråga med retroaktiv verkan från den 1 januari 1983. Motionärens krav på åtgärder är därmed tillgodosett.

Med hänvisning till vad som anförts ovan avstyrks motion 1516.

*Sociala förmåner för deltidsarbetande*

Pär Granstedt m. fl. (c) begär i motion 1518 en översyn av de deltidsarbetandes villkor, i första hand på det statliga området. Motionärerna har en positiv syn på deltidsarbete och beklagar att sådant arbete inte alltid ger full social rättvisa. Många förmåner, särskilt de avtalsreglerade, kräver exempelvis en arbetstid på 16 timmar i veckan. De deltidsarbetande har också på andra områden en svagare ställning. Staten kan visserligen inte lägga sig i frågor som avtalas emellan arbetsmarknadens parter, men ingenting hindrar dock enligt motionärerna att staten som arbetsgivare föregår med gott exempel och lägger fram förslag om förbättringar av de deltidsarbetandes villkor. En sådan översyn skulle också kunna komma att aktualisera justeringar på det lagreglerade området.

Antal deltidsarbetande har ökat kraftigt. Ökningen kan helt hänföras till deltidsarbetande mellan 20 och 34 timmar. Antalet som arbetar kort deltid (under 20 timmar) har minskat något. Kvinnorna är helt dominerande när det gäller deltidsarbete.

Utskottet har tidigare (AU 1981/82:21) framhållit att ett flexibelt arbetsliv, med möjlighet att välja hel- eller deltidsarbete, ger stora fördelar för både den enskilde arbetstagaren och samhället. En positiv syn på deltidsarbetet redovisas även i regeringens proposition om särskilda sysselsättningsåtgärder för budgetåret 1983/84.

De deltidsarbetande har successivt fått en bättre ställning i fråga om

anställnings- och sociala förmåner. Det kan dock inte bestridas att de med kort deltid fortfarande på vissa punkter har sämre förmåner än andra grupper. Frågor av detta slag har också prövats i olika utredningssammanhang. Här kan bl. a. märkas pensionskommitténs förslag om ett system för uttagande av ATP-avgift utan hänsyn till den arbetade tiden och sjukpenningkommitténs förslag om ändrad sjukpenningberäkning. Med hänvisning härtill och då flertalet av de kvarstående ojämnheterna tillhör det avtalsreglerade området är utskottet inte berett att föreslå någon åtgärd på grund av motionen, som därför avstyrks.

*Arbetsmarknadspolitiska åtgärder för statsanställda*

Behovet av besparingar och omprioriteringar på den statliga sektorn har bl. a. lett till årliga reala nedskärningar av myndigheternas anslag. Denna utveckling förutses fortsätta under de kommande åren. Därmed ökar risken för övertalighet inom statsförvaltningen. En redovisning av personalutvecklingen under senare år och förväntad övertalighet under kommande år har lämnats tidigare i detta betänkande.

Stig Gustafsson m. fl. (s) tar i motion 2058 upp frågan om anställningstrygghet för statsanställda på grund av neddragning av den statliga verksamheten. Motionärerna anser att staten bör uppträda som mönsterarbetsgivare och att flertalet av de tjänstemän som drabbas av nödvändiga strukturomvandlingar och rationaliseringar borde kunna omplaceras. För att verklig anställningstrygghet skall kunna uppnås är det enligt motionen viktigt att ett trygghetsavtal sluts eller att reglerna för omplacering av statligt anställda ändras.

I årets lönerörelse träffade parterna ett preliminärt trygghetsavtal på det statliga området. Avtalet anger olika personaladministrativa åtgärder som myndigheterna skall eller får använda i samband med sådana omställningar som kan medföra att statsanställdas anställningstrygghet kommer i fara. Ett slutligt avtal väntas under innevarande höst. Avsikten är att de nya bestämmelserna skall träda i kraft den 1 januari 1984. Med hänvisning härtill och då regeringen inom kort väntas avlämna en proposition som rör anställningstrygghet i statlig tjänst avstyrker utskottet motionen.

**Utskottets hemställan**

Utskottet hemställer

1. beträffande *tillsättning av vissa högre statliga chefstjänster*
   att riksdagen avslår motion 1982/83:152,
2. beträffande *utmärkelsen "För nit och redlighet i rikets tjänst"*
   att riksdagen avslår motion 1982/83:501,
3. beträffande *förordnandepensioner*
   att riksdagen avslår motionerna 1982/83:821 och 1982/83:1049,

4. beträffande *vissa frågor om den statliga pensioneringen*
   att riksdagen avslår motion 1982/83:1516,
5. beträffande *sociala förmåner för deltidsarbetande*
   att riksdagen avslår motion 1982/83:1518,
6. beträffande *arbetsmarknadspolitiska åtgärder för statsanställda*
   att riksdagen avslår motion 1982/83:2058.

Stockholm den 27 oktober 1983

På arbetsmarknadsutskottets vägnar
FRIDA BERGLUND

*Närvarande:* Frida Berglund (s), Alf Wennerfors (m), Erik Johansson (s), Lars Ulander (s), Marianne Stålberg (s), Lars-Ove Hagberg (vpk), Sten Östlund (s), Ingrid Hemmingsson (m), Bo Nilsson (s), Håkan Stjernlöf (m), Barbro Nilsson i Visby (m), Ingvar Karlsson (c), Sven Lundberg (s), tredje vice talmannen Karl Erik Eriksson (fp) och Cecilia Jensfelt (c).

## Reservationer

### 1. Tillsättning av vissa högre statliga tjänster (mom. 1)

Alf Wennerfors, Ingrid Hemmingsson, Håkan Stjernlöf och Barbro Nilsson i Visby (alla m) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande på s. 16 som börjar "Utskottet delar" och slutar "motion 152" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärens uppfattning att tillsättningen av de s. k. anmälningstjänsterna skall föregås av ett förfarande som gör det möjligt för var och en som är intresserad att anmäla sig som sökande och att bli meritmässigt värderad i förhållande till sina medsökande. Full offentlighet och insyn utgör en värdefull garanti för att tillsättandet sker på enbart sakliga grunder. Regeringens beslut om att anmälningstjänsterna med vissa undantag skall föregås av s. k. intresseannonsering är ett steg i rätt riktning. Utskottet kan dock inte acceptera att vissa högre tjänster har undantagits från denna öppenhet. Det är enligt utskottet svårt att förstå att exempelvis lagmanstjänsterna i Stockholm, Göteborg och Malmö men inte i Uppsala och Norrköping skall vara undantagna från ett sedvanligt ansökningsförfarande. Några sakliga motiv för en sådan gränsdragning finns inte. De myndighetsinstruktioner som anger att undantag får göras från regeln om intresseannonsering bör således ändras på denna punkt. Motion 152 tillstyrks således. Vad utskottet anfört bör ges regeringen till känna.

*dels* att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *tillsättning av vissa högre statliga tjänster*
att riksdagen med anledning av motion 1982/83:152 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

**2. Förordnandepension (mom. 3)**

Lars-Ove Hagberg (vpk) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande på s. 17 som börjar "Utskottet har" och slutar "ytterligare åtgärd" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar helt motionärens uppfattning om det oacceptabla i ett system som tillåter att förordnandepension kan utgå oavkortat vid sidan om andra inkomster. Denna inställning har utskottet för övrigt redan tidigare gett uttryck för i samband med behandlingen av statsrådens och statssekreterarnas pensioner (AU 1981/82:27). Den principen måste således råda att dubbla förmåner inte får utgå samtidigt. En översyn av förordnandepensionerna med denna inriktning bör därför göras. Det sagda innebär att motionerna 821 och 1049 tillstyrks. Denna utskottets ståndpunkt bör regeringen underrättas om.

*dels* att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *förordnandepensioner*
att riksdagen med bifall till motionerna 1982/83:821 och 1982/83:1049 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.